

Рівень інвестиційної привабливості підвищується при швидкому досягненні консенсусу між суб'єктами інвестиційного процесу.

Перелік факторів, які впливають на інвестиційну привабливість підприємств, можна згрупувати наступним чином [3, С. 596]:

1) зовнішні (галузева приналежність, географічне розташування, наявність та доступність природних ресурсів, екологічна ситуація, культура та освіта населення, економічна стабільність, соціально-політична стабільність, нормативно-правова база, інформаційне поле, пільги для інвесторів, розвинута інфраструктура, економічна свобода підприємств, положення на світовому ринку, контрольні державні органи в сфері інвестування, темп інфляції, можливість експорту, рівень доходів населення, конкуренція в галузі);

2) внутрішні (виробнича програма, маркетингова діяльність, управлінський облік та контролінг, корпоративне управління, кадровий потенціал, юридична діяльність, виробничі технології, стратегія розвитку, конкурентоспроможність, унікальність об'єкту, тривалість інвестиційної програми, рейтинг підприємства в галузі, платіжна дисципліна, стан майна та фінансових ресурсів, витрати, структура капіталу).

Отже, інвестиційна привабливість підприємства є комплексною економічною категорією, яка поєднує різноманітні внутрішні та зовнішні фактори.

Перелік використаної літератури:

1. Ситник О.В. Економічна сутність інвестиційної привабливості підприємства та її характеристики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 127-130.

2. Гладка Д.О. Інвестиційна привабливість підприємства як економічна категорія. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2018/paper/viewFile/3843/3174> (дата звернення до ресурсу 08.11.2024 року)

3. Алексеєнко І.І. Визначення факторів впливу на інвестиційну привабливість підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 593 – 598.

УДК 330.3

Шаварин Сергій

студент групи ППМ-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Радинський Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Sergiy Shavaryn

Student of the group PPM-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Sergiy Radynskyi

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of the Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

FEATURES OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF WAR

Сьогодні демократична та незалежна України продовжує своє героїчне бойове протистояння жорсткому тоталітарному та аморальному російському режиму. В умовах сьогодишнього військового протистояння нашої країни від навали російського війська, важливе значення має окрім фронту бойових дій, наявність та розвиток економічного фронту. Безсумнівно, що військоове протистояння обумовлює значні фінансово-економічні витрати, які можливо фінансувати за рахунок підприємницького сектору, що генерує прибуток та наповнює державний бюджет. Відповідно, налагодження сталого функціонування та забезпечення можливості сталого розвитку підприємств в умовах війни є запорукою подальшої боєздатності нашої армії, відновлення економічного потенціалу України та забезпечення добробуту пересічного громадянина, який потерпає не тільки в моральному, але й також в економічному плані.

Слід констатувати, значне зниження економічного потенціалу та значні втрати українського підприємницького сектору, адже значна частина майна була знищена, розірвані ділові зв'язки із партнерами,

мобілізовані до українського війська професійні кадри, значна частка підприємств була релокована із зони бойового протистояння. Тому, в умовах війни український парламент та уряд прийняв різноманітні ініціативи та заходи (фінансова підтримка, доступне кредитування, зниження податкового тиску, пошук зон для релокації бізнесу) спрямовані на підтримку підприємництва в умовах війни. На наш погляд, саме активізація підприємницької діяльності та подальше стимулювання їх розвитку дадуть можливість посилити економічну стійкість держави та забезпечити подальшу ефективність протистояння у війні із смертельно небезпечним агресором.

В сучасних умовах підприємницький сектор відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування національної економіки в умовах воєнних дій, виконуючи завдання із задоволення попиту ринку та населення на основні товари та послуги. Він здійснює вагомий внесок у формування дохідної частини бюджетів різних рівнів через податкові надходження, сприяє створенню робочих місць та забезпеченню ринкових відносин на засадах справедливості в державі. Разом із тим, діяльність бізнесу значною мірою ускладнюється через руйнування виробничих потужностей і критичної інфраструктури, порушення логістичних процесів, нестачу електроенергії, скорочення пропозиції товарів та послуг, зростання витрат на виробництво, а також через високий рівень корупції та зниження платоспроможності населення. Ці фактори продовжують суттєво впливати на функціонування та розвиток бізнесу у воєнний період.

Економічна та соціальна сфери України у 2022–2023 рр. під дією повномасштабної збройної агресії російської федерації опинилась у надскладній ситуації, що відповідно негативно впливає на умови ведення бізнесу. Зокрема, падіння вітчизняної економіки у 2022 р. було найглибшим за всю історію України. Так, за офіційними даними Державної служби статистики України, реальний ВВП у 2022 р. зменшився на 29,1 % (у 1-му кв. падіння становило 14,9 %; 2-му кв. – 36,9 %; 3-му кв. – 30,6 % та 4-му кв. – 31,4 %). У цінах попереднього року, тобто без впливу інфляції, він становив 3,86 трлн грн проти 5,45 трлн грн у 2021 р. Спад реального ВВП був найбільшим за період незалежності України, а рівень ВВП повернувся до початку 2000-х рр. [1].

Поряд із цим, попри бойові дії та систематичне відключення електроенергії у зимовий період, бізнес в Україні продовжує розвиватися. Після важкого для бізнесу періоду початку повномасштабної війни українці все частіше наважуються відкривати свою справу. Так, за даними Опендатабот: «У червні 2023 р. було зареєстровано рекордну кількість підприємців за останні три роки, а саме 31477 ФОПів. Для прикладу, востаннє більше 30 тис. нових підприємців було зареєстровано у червні та липні 2020 р. Загалом за перше півріччя 2023 р. українці відкрили трохи менше 134 тис. нових бізнесів – це майже 70 % від кількості відкритих ФОПів за весь 2022 р.». Серед найбільш затребуваних сфер, у яких відкривають нові справи, у першій половині 2023-го року (як і у попередньому році) перше місце посіла роздрібна торгівля – нею офіційно почали займатися 38405 українців (28,7 %). Другим за популярністю залишається КВЕД «Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність», який був найпопулярнішим до початку повномасштабної війни. Цьогоріч у цій сфері власну справу розпочало вже 11882 підприємців (8,9 %). Замикає трійку «Надання інших індивідуальних послуг» – у цій сфері розпочали працювати 8745 ФОПів (6,5 %) [2].

Сьогодні основні проблеми, які негативно впливають на діяльність та розвиток українських підприємств наступні:

- **порушення логістичних ланцюгів.** Через військові дії значно порушилися наявні логістичні мережі, особливо в регіонах, які знаходяться у тимчасовій окупації або є прикордонними. Це обмежує можливості бізнесу доставляти товари до споживачів та налагоджувати нові канали збуту. Проблема виникає внаслідок фізичного знищення інфраструктури та обмеження доступу до певних територій;

- **втрата ринків збуту.** У зв'язку із тимчасовою втратою контролю над частиною територій, підприємства втратили значну частину своїх споживачів. Потреба у пошуку нових ринків, зокрема європейських, обумовлена складністю повернення до звичних умов торгівлі, особливо в окупованих чи прикордонних районах;

- **нестача інфраструктури для європейської інтеграції.** Потреба в розбудові нових логістичних і транспортних коридорів до європейських ринків зумовлена тим, що раніше інфраструктура України була налаштована на постачання товарів на ринки інших сусідніх країн. В умовах переорієнтації на ЄС виникає проблема недостатності відповідних шляхів та мереж;

- **високі виробничі витрати та нестача інновацій.** Багато підприємств потребують оптимізації виробничих процесів, проте існуючі технології є застарілими, що ускладнює процеси економії ресурсів. Війна зумовила фінансові обмеження для бізнесу, що утруднює інвестування в нові технології для підвищення ефективності;

- **недостатня доступність інвестиційних ресурсів.** Знищення підприємств, інфраструктури та зростання ризиків для інвесторів призвели до відтоку капіталу та зменшення інтересу до інвестицій. Підприємствам важко знайти кошти для відбудови, що обмежує розвиток та оновлення виробничих потужностей;

- **дефіцит кваліфікованого персоналу.** Міграція населення за кордон, особливо висококваліфікованих кадрів, призвела до гострого дефіциту робочої сили в Україні. Підприємства змушені шукати і навчати нових працівників, що збільшує витрати та подовжує адаптацію персоналу до робочих умов;

- **необхідність енергоефективності та кібербезпеки.** Дефіцит енергоресурсів і часті кібератаки на українські підприємства зумовили необхідність впровадження енергоефективних та захисних технологій.

Безпека стала особливо важливою через цілеспрямовані атаки на підприємства не лише оборонного, а й цивільного сектору.

Серед заходів, які дадуть змогу нівелювати визначені проблеми та активізувати розвиток українських підприємств у найближчій перспективі, є наступні [3, с.162]:

- пошук нових споживачів і ринків збуту продукції, у першу чергу, у зв'язку з руйнуванням логістичних ланцюгів, які були сформовані раніше. Особливо це стосується територій, що перебувають у тимчасовій окупації, а також прикордонних регіонів, де логістичні мережі зазнали серйозних руйнувань через воєнні події. Такі обставини вимагають від підприємств не лише адаптації до нових умов, а й активної пошукової діяльності для забезпечення стабільності та розвитку бізнесу;

- формування інфраструктурного та логістичного забезпечення, що переорієнтовуватиме українські підприємства на європейські ринки збуту;

- орієнтування на інноваційні технології, що обумовить випуск інноваційної продукції, впровадження прогресивних технологій у виробництво та його обслуговування, забезпечить оптимізацію витрат господарської діяльності;

- активне залучення інвестиційних ресурсів для відбудови знищених підприємств та розбудови вже діючих. Розробка та впровадження інвестиційних проєктів, створення та реалізація стартапів, участь у грантових програмах дасть можливість не лише залучити інвестиційні ресурси, а й накопичити досвід створення реальних інвестиційних проєктів та їх реалізації;

- впровадження нових інноваційних форм підприємництва: розбудова бізнесінкубаторів, формування інноваційних центрів та інноваційного середовища діяльності бізнесу, яке відповідає вимогам Індустрії 4.0 та Індустрії 5.0;

- пошук і подальше навчання висококваліфікованого персоналу. Основна увага підприємств повинна бути орієнтована на збережені та примноженні людського капіталу;

- впровадження у виробничо-господарську діяльність енергоефективних, екологічних і ресурсозберігаючих технологій; застосування безпекових заходів, адже кібератаки ворога спрямовуються не лише на стратегічні підприємства оборонної сфери, а й на інші вітчизняні підприємства.

Узагальнюючи результати дослідження, слід відзначити те, що наша країна потребує економічної стійкості підприємницького сектору для підтримки оборони та відновлення економічного потенціалу в умовах війни. Зусилля уряду, спрямовані на підтримку бізнесу, мають вирішальне значення для подальшого розвитку та стійкості національної економіки.

Перелік використаних джерел:

1. Українці у червні відкрили рекордну кількість ФОПів за останні три роки. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/fop-record-2023>. (дата звернення до ресурсу 11.11.2024 року)

2.Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення до ресурсу 11.11.2024 року)

3.Мариненко Н., Ерстенюк Т. Тенденції функціонування та можливості розвитку вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2024. Вип. 1 (30). С. 152-168.